

С Т А Н О В И Щ Е

от проф. д-р Тодор Димитров Тагарев, ръководител на секция "Информационни технологии в сигурността" и Център по мениджмънт на сигурността и отбраната в Института по информационни и комуникационни технологии към БАН ул. "Акад. Г. Бончев" бл. 25-А, гр. София, п.к. 1113, тел. 02 9796747 (определен за член на жури със заповед на Ректора на СУ "Св. Климент Охридски" № РД 38-243/02.06.2014 г. на основание на решение на Факултетния съвет на Факултета по журналистика и масова комуникация, протокол № 5 от 27.05.2014 г.)

относно дисертационния труд на Цветелина Ненкова Йорданова на тема "*Медиите и прозрачността в международната политика (Модел за емпирично изследване)*",

представен за придобиване на образователната и научна степен "доктор" в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Международна журналистика).

Цветелина Йорданова, зачислена като докторант редовно обучение в катедра "История и теория на журналистиката" при Факултета по журналистика и масова комуникация на СУ "Св. Климент Охридски", е представила дисертационен труд от 261 стр., вкл. десет приложения в общ обем 33 стр., и автореферат на дисертационни труд от 46 стр. Цитирани са 107 литературни източника и 28 проучвания, доклади, съдебни решения, инициативи и бази данни. Публикувани или приети за публикуване за пет авторски доклада и статии по темата на дисертацията, в подходящи сборници и форуми.

Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

През последните две десетилетия темата за прозрачността придобива все по-важно значение в нарастващ брой области, включително националната сигурност, отбраната, разузнаването, международните отношения, противодействието на корупцията. Медиите имат ключово значение за осигуряване на прозрачност в тези области, реализиране на желани позитивни ефекти от повишената прозрачност и минимизиране на потенциални негативни ефекти.

Авторът на дисертационния труд убедително демонстрира познаване на основните трудове на чуждестранни и български изследователи на ролята на прозрачността в посочените области (А. Кашъмов, П. Пантев, И. Кръстев, Т. Тагарев, Г. Пенчев, Д. Тотев, Т. Иванов), в т.ч. резултатите и публикацииите на Програма Достъп до информация, "Прозрачност без граници", Сдружение "Джордж Маршал - България". Съответните източници са използвани и цитирани коректно в дисертационния труд.

Съдържанието на дисертационния труд съответства на дефинираната тема. Авторът демонстрира добро познаване на теорията на международните отношения, теории и концепции с отношение към развитието на глобално гражданско общество, международни неправителствени организации и международните комуника-

ции, умело се позовава на фундаментални концепции и научни трудове от областта на философията, политологията и изследванията по сигурността и ги интерпретира и прилага за целите на дисертационното изследване. Това позволява да се дефинира и отграничи обекта и предмета на дисертационното изследване и да се развият възгледите за ролята на медиите и прозрачността в международната политика.

Авторът инкорпорира и по нов начин интерпретира изследвания на аспекта "прозрачност" в тематиката на сигурността, отбраната, договорите за контрол на въоръженията, търговията с оръжие и военните бюджети, в по-общата тематика на "международната политика", като включва теми като международни преговори, международно подпомагане, медии и други. Дисертационният труд представя заключения с теоретична и практична стойност (стр. 210-216) и изводи и препоръки (стр. 216-219), в т.ч. към държавните органи на Република България за предприемане на нормативни, организационни и процедурни мерки за повишаване на прозрачността.

Научни резултати и приноси

Дисертационният труд по оригинален начин разглежда прозрачността в международната политика и ролята на медиите за нейното гарантиране. Авторската роля в изследването, получаването на приносите в дисертационния труд и публикацииите по него не подлежи на съмнение.

Докторантът претендира за следните *приноси*: Създаване на модел на взаимодействие медии-международна политика; поставяне в подходящ теоретичен контекст на проблема за прозрачността в международната политика; разглеждане на прозрачността като фактор за демократичен контрол и обществено участие в международната политика; създаване и тестване на емпиричен модел за оценка на прозрачността на държавите във външната политика и на международни организации.

Приемам претенцията за тези *научно-приложни приноси* като основателна. Моделът на взаимодействие "медии - международна политика" е оригинален и включва три детайлно описани измерения: функционално, статично и динамично. Анализването на контекста за разглеждане на проблема за прозрачността в международната политика включва задълбочен исторически преглед на концепцията, с обръщане към извори от 18-ти и 19-ти век, прилагане на теоретични постановки от няколко утвърдени научни дисциплини (посочени по-горе) и отчитане на развиващите се възгледи за ролята на гражданското общество и международните неправителствени организации. Тезата за прозрачността като фактор за демократичен контрол и обществено участие е добре известна и обоснована, но авторът разглежда приложението ѝ в нова област - международната политика, като поставя фокуса върху ролята на медиите. Моделът за оценяване на прозрачността на държавите във външната политика и на международни организации е оригинален, и е тестван от докторанта съответно чрез анализ на практиките на шест държави и пет международни организации.

Получените от автора резултати обогатяват съществуващите знания за прозрачността и ролята на медиите, подкрепени са чрез анализ на релевантни ка-

зуси и резултати от оценки от международни изследвания и създават предпоставки за бъдещи задълбочени, теоретично обосновани анализи от практически интерес.

Критични бележки

Критичните бележки към дисертационното изследване са в две групи, съответно по отношение на неотчетени теми и източници на информация и по отношение на емпиричния модел за оценяване на прозрачността.

Темата за прозрачността на разузнаването е маркирана, но в последствие не е развита. През последните няколко години се наблюдава бум в изследванията по тази тема,¹ като специален интерес се проявява от Европейския парламент.²

На стр. 70 на дисертационния труд се твърди, че "в изследването на прозрачността в международен план като цяло липсва подходът за разглеждането ѝ като контролен механизъм с цел добро управление". Даденият по-горе пример за разузнаването опровергава това твърдение (дори в толкова чувствителна сфера). Друг пример е инициативата (вече "програма") на НАТО за утвърждаване на интегритета (NATO Building Integrity Initiative/Programme) и съответните проекти и инициативи за региона на югоизточна Европа.³ Паралелна на тази програма е дейността на клона на "Прозрачност без граници" в Лондон (Transparency International - UK), публикувал наскоро корупционни индекси за отбранителната индустрия⁴ и за правителствата/ министерствата на отбраната.⁵ Трети "канал" за международно влияние е обменът на информация и провеждане на сравнителни изследвания (benchmarking studies) между съюзници и партньори, идентифициращи добри практики⁶ и стимулиращи всички участници да усъвършенстват управлението на съответните публични политики, в т.ч. чрез механизма на "peer pressure". Ефектът на прозрачността върху усъвършенстване на управлението при тези примери би бил значителен при достатъчно широко и обективно медийно отразяване.

Някои оценки са направени без достатъчно задълбочено търсене на съответната информация. Така например, на стр. 176 се твърди, че "липсват отчетни документи за резултатите от дейността на министерството [на отбраната] и на въоръжените сили", а по законово изискване Министерският съвет ежегодно внася в Народното събрание (обикновено изготвен от Министерството на отбраната) много подробен и публичен "Доклад за състоянието на отбраната и въоръжените сили".⁷ По инициатива на министъра на отбраната от 2012 г. се изготвят и аналогични, публични тримесечни отчетни доклади. Освен това, авторът дава "средна" оценка

¹ Вж. например публикациите на www.dcaf.ch/Programmes/Intelligence-Governance.

² Aidan Wills and Mathias Vermeulen, *Parliamentary Oversight of Security and Intelligence Agencies in The European Union* (European Parliament, 2011), <http://www.dcaf.ch/Publications/Parliamentary-Oversight-of-Security-and-Intelligence-Agencies-in-The-European-Union>.

³ Вж. например <https://sedm-pmsc.difesa.it/projects/Pagine/BII.aspx>.

⁴ *Defence Companies Ant-Corruption Index 2012* (London: Transparency International - UK, 2013), <http://companies.defenceindex.org/report>.

⁵ *Government Defence Ant-Corruption Index 2013* (London: TI-UK, February 2014), <http://government.defenceindex.org/sites/default/files/documents/GI-main-report.pdf>.

⁶ За сравнително изследване на изграждането на отбранителните способности вж. например *Benchmarking Studies and Capability Costing*, RTO-TR-SAS-063 AC/323(SAS-063)TP/351 (Paris: RTO, 2011).

⁷ За доклада за 2013 г. вж. http://www.mod.bg/bg/doc/drugi/20140407_Doklad_MO_2013.pdf.

на прозрачността на бюджета на НАТО (стр. 186), докато сайтът на НАТО представлява изключително пълна информация за начина на формиране, разходване и контрол на общия бюджет и приноса на всяка страна член,⁸ както и уникално богата и систематизирана информация за разходите за отбрана на всяка страна член.⁹

Разработеният и представен в трета глава емпиричен модел също има някои недостатъци. Моделът за прозрачността на външната политика на държавите може да бъде обогатен с включване на показател за прозрачността на разузнаването. Един добър модел не би следвало да включва силно корелирани величини, като например "публичност на разходите за отбрана" (П12) и "фискална прозрачност" (П17), което може да доведе до изкривяване на общата оценка, особено при възприетото изчисляване на общия индекс като средноаритметично на показатели от 1 до 20.

Основната слабост на модела е в неговото тестване. Оценка за отделни държави и международни организации по всеки от показателите изглежда са направени лично от автора, според добитата индивидуално информация и с отчитане на публикувани изследвания на специализирани организации и инициативи. За предпочитане е да се използват още оценки на експерти (чрез провеждане на анкета или по друг начин). Това би дало възможност да се запълнят празноти в известната на автора информация, да се търси статистическа значимост на резултатите и, не на последно място, да бъде оценен и усъвършенстван самия модел. При отсъствието на аналогични изследвания и модели на други автори, привличането на широк кръг от експерти е може би единствения начин за валидиране на модела, което от своя страна би позволило прилагането му в бъдещи изследвания.

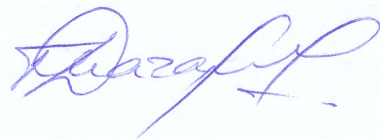
Тези критични бележки не променят изложената по-горе положителна оценка на резултатите и приносите на автора и могат да послужат като насоки за бъдеща изследователска работа.

Заключение

Цветелина Йорданова е постигнала целта на дисертационния труд и е изпълнила формулираните на стр. 9 задачи. Трудът отговаря на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Международна журналистика). Давам положителна оценка за присъждането ѝ на автора.

София
15 август 2014 г.

Член на журито:

⁸ Вж. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_67655.htm.

⁹ *Financial and Economic Data Relating to NATO Defence - Defence expenditures of NATO countries (1990-2013)*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_107359.htm.